

Türkiye’de Yayımlanmış Resimli Çocuk Kitapları Üzerine Kültürel Bir Analiz

*Hakan DEDEOĞLU**
*Nuri Barış İNCE***
*Ayşenur ULUSOY ÜNLÜ****

Öz

Çocuk edebiyatı ve kültür ilişkisi uluslararası literatürde geniş bir yelpazede ele alınmasına karşın ülkemizdeki akademik çalışmaların ve çocuk kitapları yayıncılığının oldukça sınırlı düzeyde kaldığı görülmektedir. Bu çalışmada Türkiye’de yayımlanmış resimli çocuk kitapları seçkisinin Türk kültürünü yansıtma düzeyini incelemek amaçlanmıştır. Araştırmada yazarlar tarafından amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemiyle oluşturulan 15 kitaplık bir resimli çocuk kitabı seçkisi değerlendirmeye alınmıştır. Bu amaçla, seçilen kitaplardaki olayların geçtiği yerler (topoğrafya, iklim, doğal kaynak, konut/işyeri); kitaplardaki karakterler (toplumsal ilişkiler, ekonomik ve politik temsiller) ve seçilen kitaplardaki ele alınan temalar (toplumsal ilişkiler, ekonomik ve politik temsiller) Türk kültürünü yansıtma düzeyi açısından incelenmiştir. Bulgular genel olarak değerlendirildiğinde kültürel temsillerin kıyafet, yemek, konut/işyeri tasvirleri ve geleneksel cinsiyet rolleri gibi yüzeysel kültürel sembollerle ağırlıklı olarak ilişkilendirildiği görülmektedir.

Ahahtar Kelimeler: Kültürel semboller, Türk kültürü, resimli çocuk kitapları

A Cultural Analysis on Turkey published in Illustrated Children's Books

Abstract

Although the relationship between children's literature and culture is widely studied in international literature, it is seen that academic studies and publishing children's books about this topic is limited in Turkey. In this study, it is aimed to examine the level of reflection of Turkish culture in the selected children's picture books, published in Turkey and chosen according to the purpose of study. Selection of 15 books chosen by using criterion sampling, one of the purposeful sampling methods, was evaluated. The events took place (topography, climate, natural resource, residence/workplace); characters (social relations, economic and political representations) and the themes discussed (social relations, economic and political representations) in the books were examined in terms of the level of reflection of Turkish culture. When the findings are evaluated in general, it is seen that cultural representations are predominantly associated with superficial cultural symbols such as traditional gender roles.

Keywords: Cultural symbols, Turkish culture, children’s picture books

* Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Ankara, dede@hacettepe.edu.tr, ORCID 0000-0003-2436-7010

** Arş. Gör, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, nbaris.ince@hacettepe.edu.tr, ORCID 0000-0003-4771-9170

*** Doktorant, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, aysenurulusoy@hacettepe.edu.tr, ORCID 0000-0002-6190-0083

Giriş

Çocuk Edebiyatı ve Kültür

Değerler, normlar, semboller ve bilgi ve inançlar gibi farklı kavramları içeren kültür kavramı, her zaman dinamik ve karmaşık bir desen olarak tanımlanmakla beraber bütüncül olarak ele alınmalıdır. Çünkü insanların paylaştıkları önemli deneyimler, toplum içinde insan ilişkilerine ve kendilerine verdikleri değer, değer verdikleri ve gerçek olduklarına inandıkları şeylerin tamamı kültürün bir parçasıdır (Fox ve Short, 2003). Diğer bir ifade ile bir topluluğu millet yapan unsurların başında gelen kültür; nesilden nesile aktarılan, gelenek ve göreneklerden beslenen, bireye kimlik ve kişilik kazandırmanın yanında her şeyden önce bir topluma ait olma bilinci veren bir değerler sistemi, bir hayat ve düşünce tarzıdır (Kafesoğlu, 2003; Tural, 1988). Kültürümüz, dünyaya baktığımız ve günlük deneyimlerimizi yorumladığımız bir bakış açısı sunar. Kültür, gördüklerimizi ve anladıklarımızı, neyi atladığımızı ve yanlış yorumladığımızı bildirir. Dünyaya bakış açımızı oluşturan pek çok bileşen; etnik ve ırksal özdeşleşmemiz, geldiğimiz ülkenin bölgesi, yaşadığımız mahalle türü, sosyoekonomik geçmişimiz, cinsiyetimiz, konuştuğumuz dil(ler), engellerimiz, geçmiş deneyimlerimiz ve yaşam tarzımız kültürümüz üzerinde etkisi olan önemli bileşenlerdir (Hidalgo, 1993). Bu açıdan değerlendirildiğinde, kalıplaşmış anlatımlar (kalıp sözler, atasözleri ve deyimler), mecazlar, söz sanatları, türküler, şarkılar, ninniler ve bir topluma özgü danslar, halk oyunları, maniler, hitaplar, akrabalık isimleri, selamlaşma biçimleri, çeşitli ritüeller, yiyecek-içecek, kılık-kıyafet ve sporla ilgili kavramlar, gelenek ve görenekler, dinî, ahlâki ve sosyal değerler, çeşitli araçlarla ilgili adlandırmalar, el sanatları vb.leri kültür kavramı içerisinde değerlendirilen başlıca hususlardır (Gökdayı 2003, s.31-36).

Hidalgo (1993) somut, davranışsal ve sembolik düzeyler olmak üzere kültürün üç düzeyinden söz etmektedir. Kültürün en görülebilir ve elle tutulabilir boyutu somut düzeydir. Genellikle yüzeysel bir düzey olarak ele alınır. Kıyafetler, müzik, yemek ve oyunlar gibi boyutları içermektedir. Davranışsal düzey ise toplumsal rollerimiz, diller, ritüeller ve sözel olmayan iletişime yönelik yaklaşımlarla ilişkilidir. Davranışlarımız inançlarımızı, değerlerimizi yansıtır ve kültürün davranışsal düzeyi en yüksek düzey olan sembolik düzey ile karşılıklı güçlü bir bağlantı halindedir. Sembolik düzey değer sistemlerini, gelenekleri, dünya görüşünü ve dinsel olanları içerir. Benzer bir yaklaşımla Begler (1998) ise kültürü iki farklı açıdan değerlendirmekte, yüksek kültürü büyük "C" ile sunmakta ve bu kavram yemek, moda, bayram, folklor ve ünlü insanları içermektedir. Küçük "c" ile atıf yaptığı kültür ise "kültürün diğer boyutlarına ilişkin bir çerçeve sağlayan insanların değerleri ve inançlarıyla bir toplumun sosyal, ekonomik ve politik sistemidir" (s. 272). Büyük "C"nin kalbini ve ruhunu anlamak için küçük "c" ile başlanması gerektiğini ancak yüksek kültürü anlamının derinlemesine kültürel bilgi ve pozitif kültürel yetkinlikle mümkün olabileceğini öne sürmektedir. Begler'e (1998) göre kültür paylaşılan ve öğrenilen entegre bir inanç ve davranış sistemidir. Bu anlayış çerçevesinde;

- Kültür genetik miras olmaktan ziyade öğrenilebilen bir sistemdir.
- Kültür bir grubun üyeleri tarafından paylaşılabilir olmalıdır.
- Kültür statik değil, dinamik bir sistemdir.
- Kültür sistemik bir bütündür.

Hidalgo'nun (1993) somut düzeyi Begler'in (1998) büyük "C" düzeyine karşılık gelmektedir. Kıyafetler, müzik, yemekler ve festivaller kültürü "somut düzeyde" anlamak için yüzeysel sunulan bir boyuttur. Davranışsal düzey değerleri, dil yoluyla iletilenleri, toplumsal cinsiyet rollerini ve aile yapılarını yansıtmaktadır. Sembolik düzey ise değer sistemlerini, gelenekleri, dünya görüşlerini ve dinsel inançları içermektedir ve son iki düzey Begler'in (1998) küçük "c" düzeyine karşılık gelmektedir.

Kültüre ilişkin algıların oluşmasında yaşam boyunca edinilen deneyimler ve bu deneyimlerin yaşanılan toplum içerisinde paylaşılması önemli bir yer tutmaktadır. Çocukların içinde yaşadıkları kültüre ilişkin algıları yetişkinlerle deneyimleri ve kitle iletişim araçlarıyla olan etkileşimleriyle şekillendiği gibi çocuk kitapları aracılığıyla da biçimlenmektedir. Kitaplar çocuklar için eğlendirici olmalarının yanı sıra kültürel normları ve değerleri iletmektedir. Kültürel olarak özgün metin ve görseller ile kültürü oluşturan bireylerin günlük yaşam içerisindeki doğru temsilleri çocukların kendi kültürlerini tanımalarına yardımcı olmaktadır (Roberts ve Holland, 2005). Çocuk kitapları çocuklara kendilerini gördükleri bir ayna ve başkalarını gördükleri bir pencere sağlamaktadır. Çocuk edebiyatının temel öğeleri arasında yer alan görsel bir uyarıcı olarak resimlendirmeler, görsel açıdan çok önemli bir

işleve sahip olmanın yanı sıra, okurun yeni anlamlandırmalar yapabilmesine ve metnin anlaşılır hale gelmesine yardımcı olmaktadır (Sever, 2012, s.166). Çocuk edebiyatı eserleri çocukların kültürel normlara ve uygulamalara ilişkin sorunların sadece farkına varmalarını değil aynı zamanda deneyimledikleri sorunların çözümünde aktif bir özne olabileceklerini gösterebilmektedir (Braden ve Rodriguez, 2016).

Birer kültür aracı olarak ele alındığında çocuk kitapları yer aldıkları toplumun kültürel parçası haline gelmekte ve genç kuşaklar için bir kültürel aktarım aracı haline dönüşmektedir. Halk hikâyelerine ve masallarına dayanan resimli çocuk kitapları kültüre ilişkin değerleri, inançları, tutumları ve gelenekleri yansıtmak için inkâr edilemez bilgi kaynaklarıdır. Ancak bir kültürü anlamak için sadece halk edebiyatından yararlanmak yaşayan kültüre ilişkin çağdaş gerçekliklerden uzaklaşmaya ve kültürde yerleşik olan olumsuz kalıp yargıların güçlenerek devam etmesine yol açabilir. Bir kültürü sadece halk edebiyatı eserleriyle anlamaya çalışmak “çiçeklere sis içinden bakmak” gibidir (Cai, 1994). Doğru bilgileri iletme ve kültürün bütünlüğünü korumak için yazarlar ve illüstratörler o kültüre ilişkin ciddi araştırmalar yapmakla yükümlüdür. Bu olmadığında yanlış bilgiler kaçınılmaz olarak gülünç durumlara yol açabilir (Cai, 1994). Bu nedenle resimli çocuk kitaplarının, çocukların kendilerine yönelik algılarına dikkate değer bir şekilde etki ettiğinden dolayı kitapların yayımlandığı kültürün içerisinden gelen insanlar tarafından değerlendirilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır (Yoo-Lee, Fowler, Adkins, Kim ve Davis, 2014). Bu gerçeklik “kültürel özgünlük” kavramı ile ifade edilebilir. Kültürel özgünlük tanımlanması zor ve karmaşık bir kavramdır. Kültürel olarak özgün bir çocuk edebiyatı eseri, önyargı içeren kalıplaşmış düşüncelere sahip olmaması, kültürel değerlerin tutarlı bir şekilde var olması, metinlerde ve illüstrasyonlarda kültüre ait bilgilerin doğru olarak verilmesi yönünden değerlendirilebilir (Yoo-Lee ve vd., 2014).

Bir kültürün deneyimlerini çok boyutlu ve karmaşık bir şekilde sunabilecek tek bir resimli çocuk kitabı bulmak zordur. Bir kitabı değerlendirirken konu, tema, karakter, bakış açısı ve ana fikir gibi kavramlar ön plana çıkmaktadır. Anlatıdaki hareketin planını yansıtan “konu” ile ilişkili bir kavram olan “tema” yazarın yazma amacını ortaya koyar. Edebiyat türlerinde en önemli kişi olarak ifade edilen “karakter/kahraman” ise metnin başından sonuna kadar geçirdiği değişim ve gelişim ile çocuk okurlara model olmaktadır. Bunların yanında olayların akışını belirleyen “kurgu” ve yazarın anlatıcı seçimini belirtmek için kullanılan “bakış açısı” da bu eserlerin değerlendirilmesinde önemli kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Şimşek, 2018).

Çocuk edebiyatı ve kültür ilişkisinin uluslararası literatürde geniş bir yelpazede ele alınmasına karşın ülkemizdeki akademik çalışmaların ve çocuk kitapları yayıncılığının oldukça sınırlı düzeyde kaldığı görülmektedir. Ülkemizde bu alanda yapılan çalışmaların daha çok atasözleri (Aytaç, 2016; Özbaşı, 2020), deyimler (Barutcu ve Açıık, 2018), eğitsel iletiler (Akçay, 2015; Cesur ve Baş, 2015; Eskimen, 2015; Erdal, 2016; Karadağ, 2020; Kuşdemir ve Bulut, 2019), okuma kültürü (Öztürk, 2020) ve çocuk kitabı yazarları temelinde eser incelemeleri (Cesur, 2015; Gülgönül, 2014; Özaslan, 2012; Tekin, 2017) üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Kültüre ilişkin etmenlere genellikle dil kavramı üzerinden yapılan çalışmalarda yer verilmektedir. Sınırlı çalışma alanı lisansüstü araştırmalarda da benzer bir sonuç ortaya koymaktadır. Balcı (2012) 1981-2010 yılları arasında çocuk edebiyatı alanında hazırlanan lisansüstü çalışmalarda en çok edebi tür incelemeleri, çocuk eğitimi ve çocuk edebiyatı, çocuk edebiyatı yazarları, çocuk gazete ve dergileri, görsel unsurlar ve resimleme konularının tercih edildiğini ortaya koymaktadır. 2011-2018 yılları arasında çocuk edebiyatı konulu 278 lisansüstü tezi inceleyen Balta (2019) ise seçilen konuların ağırlıklı olarak eğiticilik, eğitsel ileti, değer aktarımı, çocuk edebiyatı ölçütleri ve çeviri inceleme olduğunu buna karşın dil ve üslup incelemesi, edebi inceleme, karşılaştırmalı eser incelemesi, kurgu incelemesi ve okunabilirlik ölçüt değerlendirmesi konularında daha az sayıda tez hazırlandığını ortaya koymaktadır. Balta (2019) bu sonucun çocuk edebiyatı incelemelerinde de öğretme kaygısının edebîlik kavramını oluşturan unsurları gölgelediğini öne sürmektedir. Benzer bir sorun, uluslararası literatürde geniş bir çalışma alanı bulmuş olan anadili edinimi, eğitimi ve öğretimi sürecinde çocuk edebiyatının önemi ve eserlerinin kullanımı konularında da oldukça sınırlı sayıda çalışma karşımıza çıkmaktadır. Bu alandaki çalışmalar daha çok halk edebiyatı ürünlerinin özellikleri ve dil edinimindeki rolü üzerinde yoğunlaşmaktadır (Çevirmen, 2004; Feyzioğlu, 2007; Karatay, 2007). Genel olarak değerlendirildiğinde, çocuk edebiyatı ve kültür kavramının sınırlı

düzeyle ele alınmış olmasına karşın, çalışmalarda incelenen eserlerdeki kültürel etmenlerin görsellerde yer alma düzeyine ilişkin alan yazındaki çalışma sayısı daha da düşük düzeyde olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu araştırmada Türkiye’de yayımlanmış ve çalışmanın amacına uygun olarak oluşturulmuş resimli çocuk kitapları seçkisinin Türk kültürünü yansıtırma düzeyini incelemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmıştır:

1. Türkiye’de 2000 yılından sonra yayımlanmış çocuk kitapları seçkisinde Türk kültürü olayların geçtiği yer, ana karakterler, tema ve yazar/illüstrator bakış açılarından ne düzeyde yansıtılmaktadır?
2. Seçilen kitaplardaki olayların geçtiği yerlerde (topoğrafya, iklim, doğal kaynak, konut/işyeri) Türk kültürü ne düzeyde yansıtılmaktadır?
3. Seçilen kitaplardaki karakterler aracılığı ile (toplumsal ilişkiler, ekonomik ve politik temsiller) Türk kültürü ne düzeyde yansıtılmaktadır?
4. Seçilen kitaplardaki ele alınan temalarda (toplumsal ilişkiler, ekonomik ve politik temsiller) Türk kültürü ne düzeyde yansıtılmaktadır?

Yöntem

Örneklem / Araştırma grubu

Çalışma kapsamında resimli çocuk kitaplarındaki kültürel sembolleri ortaya koymak amacıyla her kitapta yer alan metin ve görseller içerik analizi yoluyla değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Çalışma amacıyla yazarlar tarafından amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemiyle oluşturulan 15 kitaplık bir resimli çocuk kitabı seçkisi değerlendirmeye alınmıştır (Ek.1). Seçkinin oluşturulmasında;

- Okuyucuların bulabileceği ve piyasadaki kitapların değerlendirilmesi amacıyla 2000 yılından sonra yayımlanmış olması,
- Çocuk edebiyatı zenginliğini yansıtmak farklı türlere ait örnekler içermesi,
- Hem görsel hem de metin incelemesine izin verecek yapıda olması için resimli çocuk kitapları arasında yer alması,
- Çocuk edebiyatı alanında birden fazla eser üretmiş ve gerek illüstrasyon gerekse metinsel özellikleri nedeniyle olumlu eleştiriler almış kitaplardan oluşması ve
- Kitaba ilişkin ilk izlenimin Türk kültürüne ait izler taşıması temel ölçütler olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda oluşturulmuş olan seçkiye ait bilgiler aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 1.

Çocuk Kitapları Seçkisi

Kitabın Başlığı	Tür	Konu
Ağrı’dan Zelve’ye	Halk edebiyatı	Anadolu efsaneleri
Küçük Yaşar’ın Öyküsü Alucura Çayevi	Gerçekçi öykü	Aile dinamikleri, işçilik, sosyal sınıf
Aşık Veysel-Uzun İnce Bir Yol	Biyografi	Sanat, zorluklarla mücadele
Babaannem Kime Benziyor	Kurgusal	Aile olgusu
Berber Pire Tellal Deve	Halk edebiyatı	Yaşam dersi
Beyoğlu Macerası- Bilgi Avcıları Gizli Görevde	Kurgusal	Tarihi yer ve mekanlar
Bir Tanışma Öyküsü	Gerçekçi	Mahalle kültürü
Boğaz’ın Kedisi Titiz	Kurgusal	Hayvan sevgisi
Cemal Reşit Rey-Kuşu Kuşunun Şarkısı	Biyografi	Sanat
Çıtıptı Hanım	Halk edebiyatı	Aile olgusu
Eşek ve Berk	Gerçekçi	Hayvan sevgisi
Nasrettin Hoca ve Cimri Komşunun Hikayesi	Halk edebiyatı	Değerler, etik
Padişahın Ebrusu	Kurgusal	Sanat, kültürel element
Sümer Masalları	Halk edebiyatı	Yaşam dersi
Tanburi Cemil Bey-Cemil’in Gizli Konseri	Biyografi	Sanat

Türkiye’de Yayımlanmış Resimli Çocuk Kitapları Üzerine Kültürel Bir Analiz

Listede yer alan kitaplar tür açısından ele alındığında 5 kitabın ortaya çıktıkları toplum ve kültüre ait “ortak miras” olarak kabul edilen (Tüfekçi, 2014, s.49) halk edebiyatı; 4 kitabın Lloyd Alexander’ın (1989) “ realizm gerçek gibi görünen bir hayaldir, fantastik ise hayal gibi görünen gerçektir” (s.125) olarak ifade ettiği kurgusal, 3 kitabın kişilerin hayat hikayelerinin bir kısmını veya tamamını konu alan biyografi ve 3 kitabın ise “olayların olabilirlik sınırları içinde ve okurda inandırıcılık oluşturulması suretiyle oluşturulan” (Tüfekçi, 2014, s.144) gerçekçi türde olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Hall (2011) tarafından resimli kitaplarda kültürel içeriği belirlemeye yönelik geliştirilen ve içerik analizi için çerçeve sunan bir araç temele alınarak analizler gerçekleştirilmiştir. Ödül almış resimli çocuk kitaplarında bulunan diğer kültürlere ait temsilleri inceleyen Hall (2011), 143 kitabı üç farklı düzeyde değerlendirmiştir. Birinci düzeyde resimli kitaplarda yayımlandığı ülkedeki kültürden farklı kültürlerin varlığını betimlemeyi ve ortaya koymayı amaçlamıştır. İkinci düzeyde ise betimlenen kültürel temsillerin coğrafi, toplumsal, ekonomik ve politik sistemler ile olan ilişkilerini sorgulamayı hedeflemiştir. Son düzeyde ise edebi bir değerlendirmeye yönelerek kitapların yer aldığı türler ve temalar üzerine yoğunlaşmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırma ekibi tarafından taranan 1000’in üzerinde çocuk kitabı, yukarıda belirlenen ölçütler nedeniyle 15 kitaplık bir seçkiye dönüşmüştür. Seçkinin oluşturulması aşamasında çocuk edebiyatı alanında uzmanlık derecesi ve doktora düzeyi çalışmaları olan araştırma ekibi birbirinden bağımsız olarak kendi listelerini hazırlamıştır. Oluşturulan listeler diğer uzmanlar tarafından belirlenen ölçütler çerçevesinde değerlendirilmiş ve bir araya getirilen listelere son hali verilmiştir. Çalışma öncesi sayısal ve içerik olarak çok zengin bir kapsama ulaşma hedefi, kültürel ipuçları üzerine odaklanılmaya başlandığında yüzlerle ifade edilen listelerdeki kitap sayısının hızlı bir şekilde aşağıya doğru çekildiği görülmüştür.

Verilerin Analizi

Bu çalışmanın araştırma metodolojisi, veri toplama ve analiz aşamalarında kitapların ve resimlerin nitel içerik analizi ile değerlendirilmesini kapsamaktadır. Hsieh ve Shannon (2005) nitel içerik analizini, “verilerinin içeriğinin, tema veya örüntülerin kodlanması ve tanımlanmasına ilişkin sistematik sınıflandırma süreci ile öznel olarak yorumlanmasına yönelik bir araştırma yöntemi” şeklinde tanımlamaktadır (s. 1278). Short (1995) ise içerik analizini "derinlemesine bağlamsal analizler yapmayı sağlayan ve böylece çerçeve içindeki içeriğin güçlü bir keşfini sunan" (s. 21) bir yöntem olarak değerlendirmektedir.

Her bir araştırma sorusu için araştırmacılar birbirlerinden bağımsız olarak kitapları değerlendirmişlerdir. Bireysel değerlendirme sonrası araştırmacılar bir araya gelerek oluşan farklı değerlendirme sonuçlarını tartışmışlardır. Bu süreç ortak olarak ulaşılan tek değerlendirme sonucuna kadar devam ettirilmiştir. Aynı sorunun farklı değerlendirme kriterleri altında puanlanmasında araştırmacıların değerlendirme puanlarının ortalaması alınarak düzeye ilişkin karar verilmiştir. Çalışmanın tüm aşamalarında araştırma ve yayın etiği kurallarına uyulmuştur. Çalışmamız katılımcılardan veri toplanan (Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney ve görüşme teknikleri) bir çalışma olmayıp, doküman incelemesine (resimli çocuk kitapları) dayalı nitel bir yöntemle yürütülmüş olup etik kurul izni gerektirmemektedir.

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirini gerçekleştirilmemiştir.

Bulgular

Bulgular araştırma soruları altında her bir soruya ilişkin verilen detaylı bir örnek ve seçkiye ilişkin genel değerlendirme yoluyla sunulmaktadır.

Türkiye’de 2000 Yılından Sonra Yayımlanmış Belirlenen Çocuk Kitapları Seçkisinin Türk Kültürünü Olayların Geçtiği Yer, Ana Karakterler, Tema Ve Yazar/İllüstratör Bakış Açılarında Ne Düzeyde Yansıtmaktadır?

Araştırmanın 1. sorusu olan kitabın içinde bulunduğu kültüre ait ipuçlarını yansıtmaya düzeyini belirleme amacıyla seçkide yer alan kitaplar dört farklı açıdan değerlendirmeye tabi tutulmuştur;

- Olayın geçtiği yer
- Ana karakterler
- Tema
- Yazarın ve/veya illüstratörün bakış açısı

Her bir değerlendirme maddesi için evet/hayır seçenekleri kullanılarak aşağıdaki tabloda görüleceği üzere her bir kitap için kitabın içinde bulunduğu kültüre ait ipuçlarını yansıtmaya düzeyine karar verilmiştir.

Tablo 2.

Yer, Karakter, Tema, Bakış Açısı ve Kültürel İpuçları

Kitap Adı	Bu kitap bakımından içinde bulunduğu kültüre ait ipuçları içeriyor mu?							
	1. Olayın geçtiği yer		2. Ana karakterler		3. Tema		4. Yazarın ve/veya illüstratörün bakış açısı	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
1 Ağrı’dan Zelve’ye	X		X		X		X	

Ağrı’dan Zelve’ye Anadolu Anlatıyor adlı kitap Ağrı’da başlayıp Zelve’ye kadar uzanan yirmi altı yeniden kaleme alınmış efsaneyi barındırmaktadır. Yazar Serpil Ural’ın Anadolu ve sahip olduğu kültürel miras hakkında çocukların ilgisini çekerek onları bilgilendirmeyi hedeflediği esere, geçtikleri ilin işaretlenmiş olduğu birer Türkiye haritası çizimi ve o ilin kültürel bir özelliğiyle ilgili ayrıntılı açıklamalar eşlik etmektedir. Olayların geçtiği yerlerin Anadolu topraklarında yer alan değişik iller olması, karakterlerin bu topraklarda yaşamış, efsane ve öykülere konu olmuş kişiler arasından seçilmesi, farklı efsane ve öykülerde geçen temaların bu topraklarda yaşamış ve yaşayan halkların kültürel ve sosyal yaşamları ile ilişkili olması ve Serpil Ural’ın zengin araştırma ve yazarlık deneyimi ile derleyip kaleme alması bakımından kitabın tüm kriterleri karşılamada yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Olayın geçtiği yer açısından listede yer alan 15 kitaptan 13 ünün kriteri karşıladığı görülmektedir. *Babaannem Kime Benziyor?* ve *Padişahın Ebrusu* adlı kitaplarda mekanların kurgusu herhangi bir kültürel ipucu sağlamamaktadır. Her iki kitapta kurgusal eser kategorisinde yer almaktadır. Listedeki yer alan 12 kitabın karakterlerinin kültürel ipucu yansıtmaya karşın *Beyoğlu Macerası*, *Boğaz’ın Kedisi Titiz* ve *Padişahın Ebrusu* adlı kitaplarda karakterler Türk kültürüne ait ipucu sunmamaktadır. Her üç kitapta kurgusal eser kategorisindedir. Tema açısından ele alındığında ise listede yer alan 6 kitabın Türk kültürüne ait ipuçları sunmasına karşın, 9 kitapta Türk kültürüne ait belirgin izlere rastlanmamıştır. Yazarın ve/veya illüstratörün bakış açısı temele alındığında *Eşek ve Berk*, *Padişahın Ebrusu* ve *Sümer Masalları* dışında diğer 12 kitabın Türk kültürünü yansıttığı görülmektedir.

Seçilen kitaplarda olayların geçtiği yerler (topoğrafya, iklim, doğal kaynak, konut/işyeri) Türk kültürünü ne düzeyde yansıtmaktadır?

Araştırmanın 2.sorusu olan kitaplarda geçen olayların geçtiği yerlerin içinde bulunduğu kültüre ait ipuçlarını yansıtmaya düzeyini belirleme amacıyla kitaplar iki farklı açıdan değerlendirmeye tabi tutulmuştur;

Türkiye’de Yayımlanmış Resimli Çocuk Kitapları Üzerine Kültürel Bir Analiz

- Kültürel bölgenin topografyasını, iklimini ve/veya doğal kaynaklarını tasvir ederek.
- Kültürel bölgenin konut ve işyeri türlerini tasvir ederek.

Her bir değerlendirme maddesi için 2 (Uygun Düzeyde Temsil); 1(Düşük Düzeyde Temsil) ve 0 (Temsil Yok) puanlama sistemi kullanılarak aşağıdaki tabloda görüleceği üzere her bir kitap için kitabın içinde bulunduğu kültüre ait ipuçlarını yansıtırma düzeyine karar verilmiştir.

Tablo 3.

Olayların Geçtiği Yerler ve Kültürel İpuçları

		Kitabın hikayesinin geçtiği yerde ... aracılığıyla kültür sunulmaktadır.						Toplam Puan
Kitap Adı		1. Kültürel bölgenin topografyasını, iklimini ve/veya doğal kaynaklarını tasvir ederek. (Coğrafi konum)			2. Kültürel bölgenin konut ve işyeri türlerini tasvir ederek. (Coğrafi konum)			
		2	1	0	2	1	0	
8	Boğaz'ın Kedisi Titiz	X			X			4

Figen Yaman Coşar'ın akıcı üslubuyla yazdığı ve Saadet Ceylan'ın eğlenceli çizimiyle oluşturduğu görsellerle *Boğaz'ın Kedisi Titiz*'de sokak hayvanlarının zor yaşamı, iyilik yapma ve paylaşmanın önemi çocuklara kazandırılmaya çalışılmıştır. Kitap adını aldığı İstanbul Boğazı ve çevresinin arka plan çizimleriyle bölgenin kültürel topoğrafyasını, konut ve işyerlerini tasvir ederek zengin kültürel içerikler sunmaktadır. Bu nedenle kitap her iki kategoride de *uygun düzeyde temsil* şeklinde puanlanmıştır.

Listede yer alan kitaplarda olayların geçtiği yerler kültürel bölgenin topografyasını, iklimini ve/veya doğal kaynaklarını tasvir etme açısından değerlendirildiğinde 6 kitabın uygun düzey, 1 kitabın düşük düzeyde temsil ettiği buna karşın 8 kitabın ise belirtilen kültürel etmenleri temsil açısından içermediği görülmektedir. Kitaplar kültürel bölgenin konut ve işyeri türlerini tasvir etme açısından değerlendirildiğinde 5 kitabın uygun düzey, 8 kitabın ise düşük düzeyde temsil ettiği buna karşın 2 kitabın ise belirtilen kültürel etmenleri temsil açısından içermediği görülmektedir. Genel bir değerlendirme ile listede yer alan kitapların 4 tanesinin alınabilecek en yüksek puan olan 4 puanı aldığı bununla birlikte 1 kitabın 3 puan, 1 kitabın 2 puan, 8 kitabın 1 puan ve 1 kitabın ise puan alamadığı tespit edilmiştir.

Seçilen kitaplarda karakterler aracılığı ile (Toplumsal ilişkiler, ekonomik ve politik temsiller) Türk kültürü ne düzeyde yansıtılmaktadır?

Araştırmanın 3.sorusu olan kitaplarda geçen karakterlerin içinde bulunduğu kültüre ait ipuçlarını yansıtırma düzeyini belirleme amacıyla kitaplar üç farklı açıdan değerlendirmeye tabi tutulmuştur;

- Toplumsal ilişkileri, gelenek ve/veya görenekleri ortaya koyarak
- Kültürel bölgede bulunan ekonomik temsilleri dâhil ederek.
- Kültürel bölgede bulunan politik temsilleri tasvir ederek.

Her bir değerlendirme maddesi için 2 (Uygun Düzeyde Temsil); 1(Düşük Düzeyde Temsil) ve 0 (Temsil Yok) puanlama sistemi kullanılarak aşağıdaki tabloda görüleceği üzere her bir kitap için kitabın içinde bulunduğu kültüre ait ipuçlarını yansıtırma düzeyine karar verilmiştir.

Tablo 4.

Karakterler ve Kültürel İpuçları

Kitabın karakterlerinde ... aracılığıyla kültür sunulmaktadır.			Toplam Puan
3. Toplumsal ilişkileri, gelenek ve/veya görenekleri	4. Kültürel bölgede bulunan ekonomik temsilleri dâhil ederek. (Ekonomik sistem)	5. Kültürel bölgede bulunan politik temsilleri	

Kitap Adı	ortaya koyarak. (Toplumsal sistem)			tasvir ederek. (Politik sistem)					
	2	1	0	2	1	0			
2 Alacura Çayevi	X			X			X		5

Yalvaç Ural'ın ilkokulu bitiren ve sanat okuluna gitmek isteyen ama hasta babasına ve ailesine yardım edebilmek için bir fabrikanın çay ocağında çalışmak zorunda olan, okumak isteyen ama bu olanaktan yoksun kalan çocuklara adanmış gerçek bir yaşam öyküsünü sunduğu *Alacura Çayevi* barındırdığı karakterler aracılığı ile içinde bulunulan toplumsal ve ekonomik sistemi yansıtmaya açısından zengin detaylar sunmakta buna karşın politik sisteme ilişkin sınırlı temsile yer vermektedir. Bu nedenle kitap ilk iki kategoride uygun düzeyde temsil, üçüncü kategoride ise düşük düzeyde temsil olarak puanlanmıştır.

Listede yer alan kitaplarda karakterler aracılığı ile toplumsal ilişkileri, gelenek ve/veya görenekleri ortaya koyma açısından değerlendirildiğinde 9 kitabın uygun düzey ve 6 kitabın düşük düzeyde temsil ettiği görülmektedir. Listede yer alan kitaplar karakterler yoluyla kültürel bölgede bulunan ekonomik temsilleri dâhil etme açısından değerlendirildiğinde 2 kitabın uygun düzey, 8 kitabın ise düşük düzeyde temsil ettiği buna karşın 5 kitabın ise belirtilen kültürel etmenleri temsil açısından içermediği görülmektedir. Kitaplar kültürel bölgede bulunan politik temsilleri tasvir etme açısından değerlendirildiğinde 5 kitap düşük düzeyde temsil etmekte buna karşın 10 kitap ise belirtilen kültürel etmenleri temsil açısından içermemektedir. Genel bir değerlendirme ile listede yer alan kitaplardan hiç birisinin alınabilecek en yüksek puan olan 6 puanı alamadığı bununla birlikte 1 kitabın 5 puan, 3 kitabın 4 puan, 4 kitabın 3 puan, 5 kitabın 2 puan ve 2 kitabın ise 1'er puan aldığı görülmektedir. Bu kategorideki diğer bir bulgu ise kitaplarda toplumsal ilişkilere değinme düzeyi nispeten uygun düzeyde olmasına karşın ekonomik temsilde bu durum oldukça düşük düzeye inmekte ve politik temsilde ise çok sınırlı bir düzeyde karşımıza çıkmaktadır. Diğer türlerde pek rastlanılmayan sınırlı düzeydeki politik temsiller özellikle halk edebiyatı ürünlerinde karşımıza çıkmaktadır.

Seçilen kitaplara ele alınan temalar (Toplumsal ilişkiler, ekonomik ve politik temsiller) Türk kültürünü ne düzeyde yansıtmaktadır?

Araştırmanın 4.sorusu olan kitaplarda ele alınan temaların içinde bulunduğu kültüre ait ipuçlarını yansıtmaya düzeyini belirleme amacıyla kitaplar üç farklı açıdan değerlendirmeye tabi tutulmuştur;

- Aile ilişkileri, gelenek ve/veya göreneklerle ilişkili kültürel detayları tasvir ederek.
- Temel ihtiyaçlar, işgücü ve/veya kaynaklarla ilişkili kültürel detayları tasvir ederek.
- Liderlik ve/veya vatandaşlıkla ilişkili zengin kültürel detayları tasvir ederek.

Her bir değerlendirme maddesi için 2 (Uygun Düzeyde Temsil); 1(Düşük Düzeyde Temsil) ve 0 (Temsil Yok) puanlama sistemi kullanılarak aşağıdaki tabloda görüleceği üzere her bir kitap için kitabın içinde bulunduğu kültüre ait ipuçlarını yansıtmaya düzeyine karar verilmiştir.

Tablo 5.

Temalar ve Kültürel İpuçları

Kitap Adı	Kitabın temasında ... aracılığıyla kültür sunulmaktadır.			Toplam Puan
	6. Aile ilişkileri, gelenek ve/veya göreneklerle ilişkili kültürel detayları tasvir ederek. (Toplumsal sistem)	7. Temel ihtiyaçlar, işgücü ve/veya kaynaklarla ilişkili kültürel detayları tasvir ederek. (Ekonomik sistem)	8. Liderlik ve/veya vatandaşlıkla ilişkili zengin kültürel detayları tasvir ederek. (Politik sistem)	

		2	1	0	2	1	0	2	1	0	
7	Bir Tanışma Öyküsü	x				x				x	3

Sevim Ak kitabında "bir insanı tanımak" üzerine bir mahalleyi, mahallenin kırtasiye dükkanını işleten Sabri amca'yı ve mahallenin sakinlerini ele almaktadır. Deniz Üçbaşaran'ın çizimleriyle eşlik ettiği bu öykü kitabı içinde bulunan toplumsal sistemi yansıtmaya açısından zengin detaylar sunmakta, ekonomik sistemi yansıtmaya açısından sınırlı kalmakta ve politik sisteme ilişkin temsile yer vermemektedir. Bu nedenle kitap ilk kategoride uygun düzeyde temsil, ikinci kategoride sınırlı düzeyde temsil ve üçüncü kategoride temsile yer verilmediği şeklinde puanlanmıştır.

Listede yer alan kitaplarda temalar aracılığı ile aile ilişkileri, gelenek ve/veya göreneklerle ilişkili kültürel detayları tasvir etme açısından değerlendirildiğinde 6 kitabın uygun düzey, 7 kitabın düşük düzeyde temsil içerdiği ve 2 kitabın ise temsile yer vermediği görülmektedir. Listede yer alan kitaplarda temalar yoluyla temel ihtiyaçlar, işgücü ve/veya kaynaklarla ilişkili kültürel detayları tasvir etme açısından değerlendirildiğinde 10 kitabın düşük düzeyde temsil ettiği buna karşın 5 kitabın ise belirtilen kültürel etmenleri temsil açısından içermediği görülmektedir. Kitaplar liderlik ve/veya vatandaşlıkla ilişkili zengin kültürel detayları tasvir etme açısından değerlendirildiğinde 4 kitabın düşük düzeyde temsil ettiği ancak 11 kitabın ise belirtilen kültürel etmenleri temsil açısından içermediği görülmektedir. Genel bir değerlendirme ile listede yer alan kitaplardan hiç birisinin alınabilecek en yüksek puanlar olan 5 ve 6 puanı alamadığı bununla birlikte 1 kitabın 4 puan, 5 kitabın 3 puan, 6 kitabın 2 puan, 2 kitabın 1 puan ve 1 kitabın ise puan alamadığı görülmektedir. Bu kategorideki diğer bir bulgu ise kitaplardaki kültürel temsillerde toplumsal ilişkilere değinme düzeyi nispeten uygun ve düşük düzeyde olmasına karşın ekonomik temsilde bu durum oldukça düşük düzeye inmekte ve politik temsilde ise çok sınırlı bir düzeyde halk edebiyatı ürünlerinde karşımıza çıkmaktadır.

Tartışma ve Sonuç

Araştırmada elde edilen sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde;

- Seçkide yer alan 15 kitaptan 13 ünün olaylarının geçtiği yer; 12 kitabın karakterler; 12 kitabın yazarın ve/veya illüstratörün bakış açısı ve 6 kitabın tema kapsamında Türk kültürüne ait yeterli ipucu sunduğu görülmektedir.
- Seçkide yer alan 15 kitaptan 6 kitabın olayların geçtiği yerlerdeki kültürel bölgenin topografyasını, iklimini ve/veya doğal kaynaklarını tasvir etme ve 5 kitabın ise olayların geçtiği yerlerdeki kültürel bölgenin konut ve işyeri türlerini tasvir etme açısından yeterli düzeyde temsil sunduğu görülmektedir. Bu grupta ancak 4 kitabın alınabilecek en yüksek puan olan 4 puanı aldığı görülmektedir.
- Seçkide yer alan 15 kitaptan 9 kitabın karakterler aracılığı ile toplumsal ilişkileri, gelenek ve/veya görenekleri ortaya koyma; 2 kitabın karakterler yoluyla kültürel bölgede bulunan ekonomik temsilleri dâhil etme açılarından uygun düzeyde temsile yer verdiği ancak hiçbir kitabın karakterler yoluyla kültürel bölgede bulunan politik temsilleri tasvir etme açısından yeterli düzeyde temsile yer vermediği görülmektedir. Listede yer alan kitaplardan hiç birisinin alınabilecek en yüksek puan olan 6 puanı alamadığı görülmektedir.
- Seçkide yer alan 15 kitaptan 6 kitabın temalar aracılığı ile aile ilişkileri, gelenek ve/veya göreneklerle ilişkili kültürel detayları tasvir etme açısından uygun düzeyde temsiller sunmasına karşın temalar yoluyla temel ihtiyaçlar, işgücü ve/veya kaynaklarla ilişkili kültürel detayları tasvir etme ve temalar yoluyla liderlik ve/veya vatandaşlıkla ilişkili zengin kültürel detayları tasvir etme kategorilerinde uygun düzeyde temsile rastlanmamıştır. Listede yer alan kitaplardan hiç birisinin alınabilecek en yüksek puanlar olan 5 ve 6 puanı alamadığı görülmektedir.

Bu bulgular ışığında kültürel temsillerin daha çok yüzeysel olarak ifade edilen kitapların genel özellikleri arasında yer alan olayların geçtiği yer, karakterler, yazar/illüstratör bakış açıları gibi alanlarda karşımıza çıktığını görmekteyiz. Politik ve toplumsal ilişkiler, ekonomik temsiller gibi derin kültürel temsiller ele alındığında temsil düzeyinin oldukça düştüğü görülmektedir.

Bulgular kültürel temsillerin geleneksel cinsiyet rolleri gibi yüzeysel kültürel sembollerle ağırlıklı olarak ilişkilendirildiğini ortaya koymaktadır. Yüzeysel kültürel sembollerin temsiline ilişkin Braden ve Rodriguez'in (2016) Latin topluluklarının kültürlerine ilişkin içeriğe sahip çocuk kitaplarını, temsil ettikleri varsayımlar ve ideolojiler üzerinden inceledikleri çalışma ilginç sonuçlar ortaya koymaktadır. Elde ettikleri bulgular inceledikleri kitaplarda İngilizce'nin İspanyolca'ya göre daha ayrıcalıklı bir statüde ele alındığını, Latin topluluklarının kültürlerine ilişkin unsurların yemek ve kıyafet üzerinden daha yüzeysel olarak sunulduğunu, Latin kadınlarının daha geleneksel cinsiyet rolleriyle gösterildiğini ve bu toplulukların günümüz dünyasında yaşadıkları çatışmaların dışında ütopyik bir toplumun içerisinde yaşar gibi tasvir edildiklerini ortaya koymaktadır. Çalışmada incelenen kitapların ABD'de yayımlanan kitaplar olduğu dikkate alındığında ülkemizde yayımlanan kitapların kendi kültürümüze ilişkin daha detaylı temsilleri içermesi beklenebilir. Bu konuda Japon çocuk kitaplarının kendi kültürel değerlerini genç kuşaklara aktarma konusunda oldukça başarılı olduğu görülmektedir. Kelley (2008) Japon toplumsal sistemine katkıda bulunan uyum, empati, sadakat ve sabır gibi boyutlar üzerine odaklanarak kurgusal ve gerçekçi dört resimli öykü kitabını incelemiştir. Gündelik yaşamda somut olarak gerçekleşen davranışlar, yenilen yemekler ve giyilen kıyafetlerin kültürün sahip olduğu değerleri ve normları betimlemeye aracılık ettiğini ifade etmektedir. Amerika'dan Japonya'ya taşınan Gregory'nin sokak ayakkabısını okula gelince çıkarması ve okul ayakkabısını giymesi, beden eğitimi uniformalarının herkes için aynı olması ve öğle yemeklerinde herkesin aynı yemeği yemesi Japon kültüründeki grup üyeleri arasındaki uyuma verilen değerlerin örnekleridir. Köpek Hachiko'nun sahibinin ölümünün ardından yıllarca tren istasyonunda onun dönüşünü beklemesi üzerinden Japon toplumunda sadakatin önemi betimlenmektedir. Ayrıca ördek yavrusu Chibi ve ailesine şehir halkının gösterdiği özen ve sabır Japon toplumunun temellerine katkı koyan diğer değerlerdir. Benzer bir çalışmada Wee, Kura ve Kim (2018) resimli çocuk kitaplarında sunulan Japon kültüründeki tarihsel olaylar ve politik konular üzerine kültürel olarak özgün temsilleri ve bakış açıları araştırmaktadır. Örneklemedeki 37 kitabın pek çoğunda bazı modası geçmiş ve yanlış olan betimlemeler ve illüstrasyonlar olsa da kıyafetleri, yemekleri, bayramları, festivalleri ve geleneksel etkinlikleriyle Japon kültürünün somut ve görünür bir düzeyi tasvir edilmektedir. Çocuk kitaplarında betimlenen toplumsal gelenekler ve davranışlar saygıyı, uyumu ve wabi sabi'yi (sadelik üzerine Japon öğretisi) içeren Japon değerleri ve inançlarını iyi bir şekilde yansıtmaktadır. Farklı kültürlerin karşılaşmasıyla ilgili kitaplar genellikle göçmen veya çift ırklı olan genç Japon kahramanların çatışmalarını, karışıklıklarını veya kimlik sorunlarını göstermektedir. Japon tarihsel olaylarını/politik konularını arka plan olarak gösteren hikâyeler ana akım olan Avrupa/Amerikan bakış açıları yerine Japon/Japon kökenli Amerikalıların bakış açılarına ilişkin ifadeleri içermektedir.

İncelenen kitaplarda (*Ağrı'dan Zelve' ye Anadolu Anlatıyor* dışında) öne çıkan diğer bir bulgu ise Anadolu'da çok farklı kültürel ve etnik grupların olmasına rağmen, kitaplarda etnik ve kültürel farklılıklardan ziyade ortak bir kültür algısı ön plana çıkmaktadır. Alt etnik ve kültürel çeşitlilik açısından dengeli bir dağılım olmadığı ortak temsillerin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu bulgu sadece Türk çocuk kitapları değil özellikle çok uluslu toplumdaki alt kültürlerle ait kitap incelemelerinde de karşımıza çıkmaktadır. Hispanik temaların ve karakterlerin olduğu çocuk kitaplarını inceleyen Nilsson (2005) Hispaniklerin temsil düzeyi, karakterlerin rolü, cinsiyet ve ırk stereo tipleri içermesi bakımından kitapların niteliğinin yıllar içindeki gelişimini tespit etmeyi amaçlamıştır. Örnekleme dâhil edilen kitaplar, karşılaştırma yapmak için alınan ölçütler ve Hispanik azınlıkların içerisinde yer alan etnik alt gruplara bağlı olarak farklı çıkarımlar elde edilmektedir. Hispanik karakterlerin betimlenmesinde etnik alt gruplar bakımından eşitsiz ancak pozitif yönde bir hareket olduğu ifade edilmektedir. Bu durum çok farklı etnik kültürel farklılıkları içeren Hispanik toplumu tek bir kültür gibi gösterme eğilimini ortaya koymaktadır. Bu çalışmalar ayrıca Hispanikler gibi toplulukların önyargı içeren ve oluşmasını tetikleyen olay örgüsü, karakter ve temalar yerine çocuk kitaplarında farklı sosyoekonomik düzeylerde, üst sınıf mahallelerde, evlerde veya işyerlerinde lider rolünde betimlenmesine ihtiyacı da ortaya koymaktadır.

Türklerin Orta Asya'dan gelmesine ve burada diğer kültürlerle ortak ürünler ortaya koymasına karşın tek bir kültürel geçmişin izlerinin görülmesi ve geçmişteki kültürel sembollere ilişkin ipuçlarının yer almaması incelenen kitaplarda sıklıkla karşılaşılan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bender durumların alan yazın tarandığında araştırmacılar tarafından eleştirel bir şekilde çocuk kitaplarında

piyasa, kültür, dil, kimlik ve ideoloji ilişkisi kavramlarıyla ele alındığı görülmektedir. Chaudhri ve Schau (2016) Amerikan Yerlilerine ilişkin çocuk kitaplarını değerlendirdiği çalışmalarında Amerikan Yerlileri ile Avrupa’dan gelen yerleşimciler arasındaki sömürge ilişkilerine dair yazılan kitaplarda tarihsel çarpıtmalara ve Yerlilere ilişkin klişeleşmiş ifadelere yer verildiğini ortaya koymakta ve çağdaş deneyimleri yansıtan veya Yerli bir yazarlar tarafından yazılan sınırlı sayıda kitap olduğunu ortaya koymaktadır. Benzer bir şekilde Chappell ve Faltis (2007) gibi Latin göçmenler hakkında yazılan kitapları değerlendiren araştırmacılar kitaplarda Latin göçmenlerin zararlı olarak görülen eski inançlarını, davranış örüntülerini ve dil becerilerini bırakarak Amerikalı olabilecekleri ve Latin göçmen çocuklarının ailelerinin dil ve kültür pratiklerini bırakmaları oranında başarılı Amerikalılar olacaklarına dair mitik fantezilere yer verdiklerini ifade etmektedir. Bu durum bu çalışmada incelenen kitaplar ele alındığında, dil farklılıklarına hiç değinilmemesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bir dilde kullanılan her kelime, her cümle o kültüre ait bir göstergedir (Özbay, 2002, s. 116). İnsanlar olay ve durumlara gözleriyle gördükleri ile değerlendirmek yerine, kültürel semboller üzerinden yaklaşmaktadır (Arı, 2016, s. 168). Bu açıdan değerlendirildiğinde, halkın sosyokültürel mirasının korunarak sonraki nesillere aktarılmasında edebi metinlerin aracılığı önemli bir paya sahiptir (Sınar, 2006). İncelenen kitaplarda kültürel temsiller açısından elde edilen değerlendirme puanlarında alınması gereken en yüksek puanı alan kitap sayısının sayısal açıdan yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu durum Türk kültürünün gelecek kuşaklara aktarımında çocuk edebiyatı eserlerinin yerine getirmesinin yanında beklenen işlevleri karşılamada sınırlı bir katkı ortaya koyacağını göstermektedir. Araştırmada yüzlerce kitabın taranarak oluşturulan bir seçkinin analiz edildiği dikkate alındığında Türk okuru için sunulan çocuk kitaplarında bu sorunun genellenebilir olduğu ortaya çıkmaktadır.

Çocuk kitaplarının çeviri yoluyla farklı coğrafyalarda yaşayan insanlara da içinde bulunulan topluma ve kültürüne ilişkin ipuçları sunabileceği gerçeği Freeman ve Lehman’ın (2001) ortaya koyduğu şu önemli hususları da gündeme getirmektedir: 1. Edebiyat yoluyla, çocukların ufku, yalnızca başka bir ülkede geçen değil, aynı zamanda o kültürün içerisinde birinin bakış açısından da yazılan bir öyküyü okurken genişler. 2. Dünyadaki diğer kültürlerle ilgili çocuk edebiyatı, insanları bir araya getirmenin, dünyayı dolaşmanın, farklılıklarımıza köprü kurmanın ve ortak sevinç ve zaferlerimizden memnun olmanın bir yoludur. 3. Edebiyat uluslararası anlayışı artırabilir ve insanlar arasındaki engellerin kaldırılmasına yardımcı olabilir (s. vii-viii). Fox ve Short (2003) bunu sağlamanın yolu olarak kitapların, klişelerden uzak, temsil ettikleri kültürün değer ve inançlarını yansıtan, çeşitli bakış açılarına yer veren, “politik olarak doğru” kaygısından uzak olma gibi kriterleri sağlamasının önemine vurgu yapmaktadır.

Çocuk edebiyatı eserlerinin eğitim etkinliklerinin ayrılmaz bir parçası olduğu dikkate alındığında bu eserlerin, öğretim ortamında etkili bir şekilde kullanılması öğrencilerin anlama, yorumlama, analiz yapma, farklı bakış açılarını görme, empati kurma becerilerini geliştirmede önemli işlevleri vardır. Bununla birlikte bu metinler yeni kuşakların, millî ve evrensel değerleri de kazanmasında önemli rol üstlenmektedir. Beldağ ve Aktaş (2016) öğretmenlerin, derslerinde edebî eser kullanmayı tercih etmelerinin nedeni olarak motivasyonu sağlama, öğreticilik, tarihsel empati, geçmişe bağlılık, dersin amaçlarını gerçekleştirme gibi gerekçeler belirttiklerini ve edebî eser kullanımını sıklıkla sosyal bilgiler dersinde kültür ve miras, küresel bağlantılar, birey ve toplum ile gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler öğrenme alanlarıyla ilişkilendirdiklerini ortaya koymaktadır. Bu çalışmadan elde edilen bulgular özellikle kültür ve miras, birey ve toplum ve küresel bağlantılar öğrenme alanlarını desteklemede öğretmenlerin nitelikli düzeyde örnek çocuk edebiyatı eseri bulmada zorlanacaklarını ortaya koymaktadır.

Çalışmalarında dünya edebiyatı/evrensel edebiyat, çok kültürlü ve uluslararası çocuk edebiyatını ele alarak bu kavramları pedagoji ve edebiyat açısından değerlendiren Destebaşı ve Karabuğa (2013) kültürel gerçeklik kavramının çocuk edebiyatı açısından önemine değinmektedir. Short ve Fox (2003) tarafından kitapta yansıtılan dünya görüşünün, değerlerin, inançların, gündelik hayat içindeki ayrıntıların ve dilin bahsedilen kültürle ilişkilendirilerek analiz edilmesiyle ortaya çıkan tüm kültürel öğeleri yansıtan bir kavram olarak nitelenen kültürel gerçeklik kavramı, çok kültürlü eğitim, yazar, çizer, editör bakış açılarıyla ve sosyo-politik yönden ele alınmaktadır. Kültürel gerçekliğin sadece okur açısından değil aynı zamanda yazarları da ilgilendirdiğini belirten Destebaşı ve Karabuğa (2013) kültürün edebi eserlerde ele alınışının ne derece önemli bir konu olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırmamızın bulguları kültürel gerçeklik açısından ele alındığında ülkemizde yaşayan çocuk okurların bu değerlendirmeler ışığında kaleme alınmış eserlerle karşılaşmaları kültürümüzün gelecek kuşaklara aktarımı bakımından büyük önem arz etmekte ve bu alanda görülen sayısal ve niteliksel eksikliği ortaya koymaktadır.

Bu çalışmanın sonuçlarının kültürel sembollerle ilgili az sayıda kitabı içerdiğine dikkat edilmelidir. Her yıl yayınlanan çocuk kitaplarının sayısı ile karşılaştırıldığında, kültürel sembol ve içeriklere odaklanan kitapların sayısının son derece düşük olduğu, yayınlanan az sayıdaki eserin küçük bir yüzdesinin özgün veya kültürel olarak otantik olduğu kabul edilebilir. Bütün toplumlarda çocuk edebiyatı açısından bu sorunla farklı derecelerde karşılaşmaktadır. Genel edebiyat içerisinde yetişkinlere yönelik kitaplar dikkate alındığında çocukların yetişkinlerden daha az bu tür eserlere maruz kalacağı açıktır. Bu çalışmada elde edilen bulgular ışığında özellikle çocuk kitaplarında yer alan görsellerin kültürel etmenler temelinde daha fazla sayıda kitap üzerinde çalışılması önerilebilir. Kültürel çalışmaların temel olarak ele alındığı antropoloji ve sosyoloji gibi bölümlerin bu çalışmalara akademik derinlik kazandırması sağlanabilir.

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Yazarların Katkı Oranı

Araştırmacılar çalışmaya eşit oranda katkı yapmışlardır.

Çıkar Çatışması

Makalenin yazarları bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasını olmadığını beyan ederler.

Kaynaklar

- Akçay, S. (2015). *Samed Behrengi'nin Hikâyelerindeki Eğitsel İletiler Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.
- Alexander, L. (1989). A Manner of Speaking. In Charlotte F. Otten, Gary D. Schmidt. (Eds.). *The Voice of Narrator in Children's Literature: Insights from Writers and Critics*. London: Greenwood Press.
- Arı, S. (2016). *Çeviri ve kültürel semboller*. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Aytan, T. (2016). Türk çocuk edebiyatı üzerine bir söz varlığı çalışması: Atasözleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 45(210), 425-445.
- Balcı, A. (2012). Türkiye'de çocuk edebiyatı üzerine hazırlanan lisansüstü tezler hakkında bir meta-analiz çalışması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(17), 195-206.
- Balta, E. (2019). Çocuk Edebiyatı Üzerine Yapılmış Lisansüstü Çalışmaların İçerik Analizi (2011-2018 Yılları). *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(17), 464-489.
- Barutcu, T. & Açık, F. (2018). Çocuk edebiyatı ürünlerinde yer alan deyimlerin kültür aktarımındaki rolü ve Türkçe ders kitaplarındaki deyimlerle örtüşme düzeyi. *Bilgi*, 86, 183-209.
- Begler, E. (1998). Global cultures: The first steps toward understanding. *Social Education*, 62(5), 272-275.
- Beldağ, A. & Aktaş, E. (2016). Sosyal bilgiler öğretiminde edebî eser kullanımına ilişkin öğretmen ve öğretmen adaylarının görüşleri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 953-981.
- Braden, E. G. & Rodriguez, S. C. (2016). Beyond mirrors and windows: A critical content analysis of Latinx children's books. *Journal of Language and Literacy Education*, 12(2), 56-83.
- Cai, M. (1994). Images of Chinese and Chinese Americans mirrored in picture books. *Children's Literature in Education*, 25(3), 169-191.
- Cesur, E. (2015). Mavisel Yener'in çocuklara yönelik öykülerindeki eğitsel iletiler üzerine bir araştırma. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.

- Cesur, E. & Baş, B. (2015) Mavisel Yener’in çocuklara yönelik öykülerindeki eğitsel iletiler üzerine bir araştırma. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3(3), 64-76.
- Chappell, S. & Faltis, C. (2007). Spanglish, bilingualism, culture and identity in Latino children’s literature. *Children’s Literature in Education*, 38(4), 253-262.
- Chaudhri, A. & Schau, N. (2016). Imaginary Indians: Representations of Native Americans in Scholastic Reading Club. *Children’s Literature in Education*, 47(1), 18-35. Doi: 10.1007/s10583-015-9255-1.
- Destebaşı, F. & Karabuğa, H. (2013). Kültür köprüsü: uluslararası çocuk edebiyatı eserlerinin öğretim materyali olarak kullanımı. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 297-315.
- Erdal, K. (2016). Keloğlan masallarında çocukların eğitimine yönelik iletiler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 5(4), 1805-1822.
- Eskimen, A. D. (2015). Gülten Dayıoğlu’nun Yada’nın Gizilgücü adlı eserinde eğitsel, fantastik, estetik ve halk kültürüne ait unsurlar. *Balıkesir University Journal of Social Sciences Institute*, 18(34), 63-77.
- Fox, D. L. & Short, K. G. (2003). *Stories Matter: The Complexity of Cultural Authenticity in Children’s Literature*. National Council of Teachers of English, 1111 W. Kenyon Road, Urbana, IL 61801-1096.
- Freeman, E. & Lehman, B. (2001). *Global perspectives in children’s literature*. Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.
- Gökdayı, H. (2003). Sözlü iletişimde kalıp sözlerin işlevleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 28, 31-45.
- Gülgönül, B. (2014). *Bilgin Adalı’nın hikâye ve romanlarında yer alan eğitsel iletiler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Hall, V. (2011). The Representation of Other Cultures in Award-Winning Picture Books from the United States, Australia, and Great Britain (1960-2009). Ed.D. Dissertation, University of Pittsburgh.
- Hidalgo, Nitza. (1993). Multicultural Teacher Introspection. In Theresa Perry and James Fraser (Eds.), *Freedom’s Plow: Teaching in the Multicultural Classroom* (pp. 99–106). New York:Routledge.
- Hsieh, H. & Shannon, S. E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277-1288.
- Karadağ, N. (2020). Çetin Öner’in “Mavi Kuşu Gören Var Mı?” ile “Kargalar Kara Değildi” adlı romanlarının çocuk edebiyatı yapıtlarında bulunması gereken temel ilkeler açısından incelenmesi. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi (ÇEDAR)*, 4(2), 29-44.
- Kafesoğlu, İ. (2003). *Türk millî kültürü*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kelley, J. E. (2008). Harmony, empathy, loyalty, and patience in Japanese children's literature. *The Social Studies*, 99(2), 61-70. Doi:10.3200/TSS.99.2.61-70.
- Kuşdemir, Y. & Bulut, P. (2019). Türkçeden Özbekçeye çevrilen çocuk kitaplarının çocuğa görelilik ilkesi açısından incelenmesi. *Turkish Studies Social Sciences*, 14(2), 131-150.
- Nilsson, N. L. (2005). How does Hispanic portrayal in children's books measure up after 40 years? The answer is “It depends.”. *The Reading Teacher*, 58(6), 534-548. Doi:10.1598.RT.58.6.4.
- Özaslan, P. (2012). *Muzaffer İzgü’nün çocuklara yönelik hikâye ve romanlarındaki eğitsel iletiler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.
- Özbaşı, S. (2020). Sevim Ak öykülerindeki deyimler üzerine bir inceleme. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 88-104.
- Özbay, M. (2002). Kültür aktarımı açısından Türkçe öğretimi. *Türk Dili*, 602, 112-120.
- Öztürk, B. (2020). Okuma kültürü oluşturmada çocukların edebiyat çevresini genişletmeye yönelik uygulamalar: İngiltere örneği. *Kastamonu Education Journal*, 28(5), 2112-2124.
- Roberts, C. L., Dean, E., & Holland, M. (2005). Contemporary American Indian cultures in children’s picture books. *Beyond the Journal*, 60(5), 1-6.
- Sever, S. (2012). *Çocuk ve edebiyat*. İzmir: Tudem Yayınevi.
- Short, K. G. (Ed.) (1995). *Research & professional resources in children’s literature: Piecing a patchwork quilt*. Newark, DE: International Reading Association.

- Short, K. G. & Fox, D. L. (2003). The complexity of cultural authenticity in children's literature: Why the debates really matter. In D. L. Fox & K. G. Short, (Eds.), *Stories matter: The complexity of cultural authenticity in children's literature* (3-24). Urbana, Illinois: NCTE.
- Sinar, A. (2006), Türkiye'de çocuk edebiyatı çalışmaları. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4(7), 175-225.
- Şimşek, T. (2018). *Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı el kitabı* (Edt.). Ankara: Grafiker yayınları.
- Tekin, Esra (2017). *Süleyman Bulut'un çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Tural, S. K., (1988). Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Tüfekçi C. D. (2014). *Çocuk edebiyatı: Giriş*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Wee, S. J., Kura, K., & Kim, J. (2018). Unpacking Japanese culture in children's picture books: Culturally authentic representation and historical events/political issues. *Reading Horizons: A Journal of Literacy and Language Arts*, 57(2), 35-55.
- Wee, S. J., Park, S., & Choi, J. S. (2015). Korean culture as portrayed in young children's picture books: The pursuit of cultural authenticity. *Children's Literature in Education*, 46(1), 70-87.
- Yoo-Lee, E., Fowler, L., Adkins, D., Kim, K. S., & Davis, H. N. (2014). Evaluating cultural authenticity in multicultural picture books: A collaborative analysis for diversity education. *The Library Quarterly*, 84(3), 324-347.

Extended Abstract

Introduction

Children's Literature and Culture

Although the concept of culture, which includes different concepts such as values, norms, symbols, and knowledge and beliefs, is always defined as a dynamic and complex pattern, it should be considered holistic. Because the important experiences people share, the human relationships in society and the value they give to themselves, what they value and what they believe to be true are all part of the culture (Fox & Short, 2003). The experiences gained throughout life and the sharing of these experiences in the lived society play an important role in the formation of cultural perceptions. Children's perceptions of the culture they live in are shaped by children's books they read as well as their experiences with adults and their interactions with mass media. Culturally original texts and images and the correct representations of the individuals who form the culture in daily life help children to get to know their own culture (Roberts & Holland, 2005). When considered as a cultural tool, children's books become a cultural part of the society in which they take place and become a cultural transfer tool for young generations. Although the relationship between children's literature and culture is widely studied in international literature, it is seen that academic studies and publishing children's books about this topic is limited in Turkey.

Method

The research methodology of this study includes the evaluation of books and pictures with qualitative content analysis during the data collection and analysis stages. In this context, the text and visuals in each book were evaluated through content analysis in order to reveal the cultural symbols in the picture books within the scope of the study. In this study, a selection of 15-book children's picture books selected by the authors with criterion sampling method, which is one of the purposeful sampling methods, was evaluated. In the analyzes made in the study, the tool developed by Hall (2011) for determining the cultural content in picture books and providing a framework for content analysis was taken as a basis.

Result and Discussion

When the results obtained in the research are evaluated in general;

- Of the 15 books in the selection, it is seen that 13 books provide sufficient clues about Turkish culture regarding the place of events, 12 books in terms of characters, 12 books in terms of the author's and / or illustrator's perspective, and 6 books in terms of themes.
- It is seen that 6 of the 15 books in the selection are sufficient to describe the topography, climate and / or natural resources of the cultural region where the events took place, and 5 books to describe the residential and workplace types of the cultural region where the events took place. In this group, it is seen that only 4 books get 4 points, which is the highest possible score.
- Of the 15 books, it is seen that there is an appropriate level of representation in 9 books in terms of revealing social relations, traditions and / or customs through characters, and in 2 books in terms of including economic representations found in the cultural region through characters. However, no book appears to include sufficient representation to describe the political representations found in the cultural region through characters. It is seen that none of the books in the list can get 6 points, which is the highest possible score.
- Out of the 15 books in the selection, while there is 6 books provide appropriate representations in terms of depicting cultural details related to family relations, traditions and/or customs through themes, there was not enough representation in the categories of depicting basic needs, labor and/or resources through themes and depicting rich cultural details associated with leadership and/or citizenship through themes. It is seen that none of the books in the list can get 5 and 6 points, which are the highest points that can be obtained.

In the light of these findings, cultural representations appear in areas such as the place where the events take place, characters, author / illustrator perspectives, which are among the general features of the books are expressed more superficially. When deep cultural representations such as political and social relations and economic representations are taken into account, it is seen that the level of representation falls considerably.

Compared to the number of children's books published each year, the number of books focusing on cultural symbols and contents is extremely low, and a small percentage of the few published works can be considered authentic or culturally authentic. In all societies, this problem is encountered at different degrees in terms of children's literature. When adult books are taken into account in general literature, it is clear that children will be less exposed to such works than adults. In the light of the findings obtained in this study, it may be suggested to work more on the inclusion of cultural factors especially in the visuals in children's books. It can be ensured that departments such as anthropology and sociology, where cultural studies are dealt with as a basis, gives academic depth to these studies.

Ekler

Ek-1. Kitap Seçkisi

- Ak, S. (2016). *Bir Tanışma Öyküsü*. Res. Deniz Üçbaşaran. İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık
- Ayhan, S. (2015). *Tanburi Cemil Bey- Cemil'in Gizli Konserleri*. Res. Saadet Ceylan. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Çiğ, M. İ. (2015). *Sümer Hayvan Masalları*. Res. Nazan Erkmen. Düşüzi Yayınları
- Günyüz, M. (2013). *Nasrettin Hoca ve Cimri Komşunun Hikayesi*. Res. Ceyhan Şen. Ankara: Minik Ada Yayınları
- Gürmen, A. (2015). *Cemal Reşit Rey- Kuğu Kuşunun Şarkısı*. Res. Saadet Ceylan. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Gürmen, A. (2015). *Aşık Veysel- Uzun İnce Bir Yol*. Res. Saadet Ceylan. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Gürmen, A. (2010). *Padişahın Ebrusu*. Res. Huban Korman. İstanbul: Günışığı Kitaplığı
- Kıral, G. (2019). *Berber Pire Tellal Deve*. Res. Mustafa Delioğlu. İstanbul: Günışığı Kitaplığı
- Oral, F. (2013). *Babaannem Kime Benziyor*. İstanbul: Yapı Kredi Yayıncılık.
- Sarıyüce, H. L. (2009). *Çıtıpıtı Hanım/Anadolu Masalları*. İstanbul: Nar Yayınları
- Şahinkanat, S. (2011). *Beyoğlu Mearası – Bilgi Avcıları Gizli Görevde*. Res. Ayşe İnan Alican. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

- Ural, S. (2015). *Eşek ve Berk*. Res. Mustafa Delioğlu. İstanbul: Can Çocuk Yayınları
- Ural, S. (2012). *Ağrı'dan Zelve'ye*. Res. Dilara Arın. İstanbul: Çitlembik Yayınları
- Ural, Y. (2019). *Küçük Yaşar'ın Öyküsü Alucura Çayevi*. Res. Rana Mermertaş. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Yaman Coşar, F. (2013). *Boğaz'ın Kedisi Titiz*. Res. Saadet Ceylan. Ankara: Minik Ada Yayınları